

Vårdvalssystem i primärvården

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet en följdmotion (M, C, FP, KD) som väckts med anledning av regeringens skrivelse (skr. 2014/15:28) med återkallelse av proposition 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården och tre motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2014/15.

Utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen om att avsluta beredningen av frågan som behandlades i den återkallade propositionen och att inte återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att landstingens skyldighet att ha vårdvalssystem inom primärvården upphävs. Utskottet tillstyrker därför helt eller delvis motionsförslagen. En reservation har lämnats (S, MP, V). Reservanterna anför att riksdagen bör avvakta resultatet av regeringens fortsatta beredning av frågan.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Vårdvalssystem i primärvården.....	5
Utskottets ställningstagande.....	8
Reservation.....	10
Vårdvalssystem i primärvården (S, MP, V).....	10
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	11
Motion väckt med anledning av skrivelse 2014/15:28.....	11
Motioner från allmänna motionstiden 2014/15.....	11

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Vårdvalssystem i primärvården

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om att regeringen ska avsluta beredningen av frågan som behandlades i den återkallade propositionen 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården och inte återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att landstingens skyldighet att ha vårdvalssystem inom primärvården upphävs. Därmed bifaller riksdagen motion

2014/15:3012 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP) och
bifaller delvis motionerna

2014/15:1517 av Åsa Coenraads (M),

2014/15:1770 av Jessica Rosencrantz (M) och

2014/15:2454 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP) yrkande 28.

Reservation (S, MP, V)

Stockholm den 5 februari 2015

På socialutskottets vägnar

Emma Henriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Henriksson (KD), Veronica Palm (S), Lennart Axelsson (S), Catharina Bråkenhielm (S), Per Ramhorn (SD), Mikael Dahlqvist (S), Anders W Jonsson (C), Jan Lindholm (MP), Amir Adan (M), Kristina Nilsson (S), Barbro Westerholm (FP), Karin Rågsjö (V), Hans Hoff (S), Sofia Fölster (M), Sofia Arkelsten (M), Thomas Finnborg (M) och Christina Östberg (SD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Regeringens proposition 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården beslutades den 6 november 2014 och bordlades i riksdagen samma dag. Två motioner väcktes med anledning av propositionen.

Propositionen innehöll förslag till lag om ändring i lagen (2014:822) om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) som innebar bl.a. att lands-tingen inte längre skulle vara skyldiga att ha vårdvalssystem i primärvården.

Den 4 december beslutade regeringen att återkalla propositionen genom skrivelse 2014/15:28 Återkallelse av proposition 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården. De två följdmotionerna förföll därmed. Den 11 december 2014 lades skrivelsen till handlingarna.

I betänkandet behandlar utskottet en följdmotion till regeringens nyss nämnda skrivelse och tre motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2014/15. En förteckning över behandlade förslag finns i bilaga 1.

Utskottets överväganden

Vårdvalssystem i primärvården

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen att regeringen bör avsluta beredningen av frågan som behandlades i den återkallade propositionen 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården och inte återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att landstingens skyldighet att ha vårdvalssystem inom primärvården upphävs. Riksdagen bifaller därmed helt eller delvis motionsförslagen.

Jämför reservation (S, MP, V).

Bakgrund

Primärvården utgör basen för det svenska sjukvårdssystemet och bedrivs vid cirka 1 200 vårdcentraler, distriktssköterskemottagningar, familjeläkareheter och läkarmottagningar. Primärvård kan även förekomma på sjukhus, exempelvis på kvinno- och barnkliniker. Grundläggande inslag i primärvården är mottagningsverksamhet, jour, hembesök, individprevention, samverkan med andra vårdgivare och serviceorgan samt kvalitetssäkring. Patientens delaktighet i vården är viktig för utvecklingsarbetet inom hälso- och sjukvården i bred bemärkelse.

Den 6 november 2014 överlämnade regeringen propositionen 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården till riksdagen. I propositionen föreslogs att landstingen inte längre ska vara skyldiga att ha vårdvalssystem inom primärvården. Regeringen återkallade propositionen genom skrivelse 2014/15:28 Återkallelse av proposition 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystemet i primärvården. I skrivelsen förklarar regeringen att den återkommer senare med de förslag som den fortsatta beredningen kan ge anledning till.

Följdmotion med anledning av återkallelse av proposition 2014/15:15

I motion 2014/15:3012 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP) begärs ett tillkännagivande om att regeringen inte ska återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i 5 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) i dess lydelse enligt SFS 2014:822. Enligt motionärerna har vårdvalet bidragit till ökad tillgänglighet för patienter, fler nya vårdcentraler, ökat kvalitetsarbete och lika villkor för alla utförare, och ett utvecklingsarbete bör göras för att ytterligare öka kvaliteten samt säkerställa jämlik vård efter behov och ökad tillgänglighet.

Motionärerna påpekar att regeringen i skrivelsen om återkallelse av propositionen nämnt att den avser att återkomma med de förslag som den fortsatta beredningen ger anledning till. Enligt motionärerna skapar den omständigheten betydande osäkerhet bland patienter och vårdgivare i primärvården, och det strider mot intentionen i den nya patientlagen som trädde i kraft den 1 januari 2015. Motionärerna anser därför att det är angeläget att riksdagen nu tar beslut i frågan och skingrar den skadliga osäkerhet som råder.

Motioner från den allmänna motionstiden 2014/15

I motion 2014/15:2454 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP) begärs i yrkande 28 ett tillkännagivande om att vårdvalet i primärvården ska vara kvar i sin nuvarande form. Motionärerna anför bl.a. att införandet av vårdvalet inom primärvården innebar en stor och positiv förändring när det gäller tillgänglighet, innovationsfokus och effektivitet. Men primärvårdens andel av den öppna vården är lägre än i många andra länder och primärvården hamnar ofta sämre än den specialiserade vården i utvärderingar. Primärvården måste kvalitetsutvecklas. Det aviserade förslaget att upphäva kravet på vårdvalssystem i primärvården innebär att möjligheten att själv välja vårdcentral försämras. Följden av förslaget kan komma att bli nedlagda vårdcentraler, försämrad kvalitet, minskad tillgänglighet och begränsad valfrihet.

Åsa Coenraads (M) begär i motion 2014/15:1517 ett tillkännagivande om att valfriheten bör värnas och lagen om valfrihet behållas. Motionären anför att vårdvalssystemet i grunden är till för att ge patienter en ökad valfrihet och bättre tillgänglighet till vården. Vårdvalet har skapat kortare köer, fler mottagningar, ökad tillgänglighet och nöjdare patienter, och patientens behov och inflytande ställs i centrum för vården. Lagstiftningen om vårdvalssystem för landstingen inom primärvården hotas genom de föreslagna lagändringarna i hälso- och sjukvårdslagen.

I motion 2014/15:1770 av Jessica Rosencrantz (M) begärs ett tillkännagivande om att lagen om valfrihet bör behållas. Motionären framhåller att det borde vara en rättighet att själv få välja husläkare. Alternativet att bli hänvisad till den mottagning som ligger geografiskt närmast strider mot den principen, och det är därför allvarligt när regeringen aviserar ett förslag om att det i lag stadgade vårdvalet ska avskaffas.

Gällande rätt

Av 3 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), förkortad HSL, framgår att landstingen ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt alla dem som är bosatta i landstinget eller som är kvarskrivna enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) och stadigvarande vistas där. Enligt 2 § HSL är målet för hälso- och sjukvården en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård

ska ges företräde till vården. Landstinget får, med vissa undantag, sluta avtal med t.ex. privata vårdgivare om utförande av den vård som landstinget ansvarar för. De privata utförarna kan vara såväl företag som icke vinstdrivande organisationer. Landstinget har också möjligheter att sluta avtal med andra landsting om utförande av olika vårdinsatser. Landstingen ska planera sin hälso- och sjukvård med utgångspunkt i befolkningens behov av vård. Planeringen ska avse även den hälso- och sjukvård som erbjuds av privata och andra vårdgivare, 7 § HSL.

I 5 § HSL finns det sedan 2010 bestämmelser om att landstinget ska organisera primärvården så att alla som är bosatta inom landstinget kan välja utförare av hälso- och sjukvårdstjänster samt få tillgång till och välja en fast läkarkontakt (vårdvalssystem). Den 1 januari 2015 utvidgades skyldigheten till att gälla alla som omfattas av landstingets ansvar för hälso- och sjukvård (SFS 2014:822). Landstinget ska utforma vårdvalssystemet så att alla utförare behandlas lika, om det inte finns skäl för något annat. Ersättningen från landstinget till utförare inom ett vårdvalssystem ska följa den enskildes val av utförare. När landstinget beslutat att införa ett vårdvalssystem ska lagen (2008:962) om valfrihetssystem tillämpas.

Den nya patientlagen (2014:821) trädde i kraft den 1 januari 2015. I lagen samlas bestämmelser som är av betydelse för patienten på ett sätt som gör lagstiftningen mer överskådlig och tillgänglig för bl.a. patienter, deras närstående och hälso- och sjukvårdspersonal. Enligt 9 kap. 1 § patientlagen ska en patient som omfattas av ett landstings ansvar för hälso- och sjukvård inom eller utom detta landsting få möjlighet att välja utförare av offentligt finansierad öppen vård, dvs. primärvård och öppen specialistvård. Valmöjligheterna gäller både offentliga aktörer och privata utförare, såväl företag som icke vinstdrivande organisationer.

Enligt 6 kap. 2 § patientlagen ska patienten få en fast vårdkontakt om det är nödvändigt för att tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet, eller om patienten begär det. Det innebär att patienten ska få en tydligt utpekad person som ska bistå och stödja patienten i kontakterna med vården och hjälpa till att samordna vårdens insatser. När en fast vårdkontakt utses ska patientens önskemål om vem som ska vara den fasta vårdkontakten tillgodoses så långt det är möjligt och patienten ska vara delaktig i processen.

I 6 kap. 3 § patientlagen finns en motsvarande bestämmelse som i 5 § HSL om att patienten ska få möjlighet att välja en fast läkarkontakt inom primärvården.

Interpellation

Den 20 januari 2015 besvarade statsrådet Ardalan Shekarabi (S) en interpellation om vårdval (ip. 2014/15:167, prot. 2014/15:48) ställd av Per Åsling (C). Statsrådet anförde bl.a. följande.

Den grundläggande frågan är hur vi på bästa sätt ska få en välfärd som sätter patienter och brukare samt kvalitet i fokus. I detta sammanhang skulle jag vilja hänvisa till Riksrevisionens granskning av vårdvalet inom primärvården. Rapporten visar att reformerna har gett förbättrade kontaktmöjligheter med vården och fler vårdcentraler. Rapporten visar dock även att vårdvalet har gjort det svårare att uppfylla vårdens principer om likvärdig vård för alla och att de svårast sjuka ska prioriteras. Det är främst patienter med mindre vårdbehov och högre socioekonomisk status som har gynnats.

Vad gäller lagstiftningen gällande etableringsrätt inom sjukvården har vi följt det som hände i Sveriges riksdag. Regeringen avser att återkomma med besked om hur man ska hantera den här frågan. Det är viktigt att understryka att det förslag som regeringen lade fram egentligen inte handlade om att styra etableringsreglerna på något sätt utan om att ge förutsättningar för landets landsting att utifrån de bedömningar som landstinget gör, utifrån den politiska viljan hos ledningen för landstinget och de behov som finns inom landstinget, ta fram regelverk som rör etablering inom primärsjukvården.

Det handlar om att ställa sig bakom det kommunala självstyret. Det är en viktig del av vår förvaltningsmodell, och den har många fördelar. Den decentraliserade förvaltningsmodellen gör att vi skapar förutsättningar för landsting och kommunerna att anpassa välfärdsverksamheterna till de behov som finns i landets olika regioner och kommuner. Det ska vi i grund och botten värna. Jag är inte säker på att en ändring i lagstiftningen skulle leda till att landstingen tog bort den ordning som gällt enligt valfrihetssystem inom sjukvården. Att ha möjlighet att anpassa etableringsreglerna till de behov som finns i varje landsting är i överensstämmelse med det kommunala självstyret, men det är också en viktig principiell fråga; man måste kunna anpassa organisationsmodellerna till brukarnas behov.

Vi kommer att jobba vidare med frågan som handlar om regler om etableringar i sjukvårdssektorn. Vi kommer också att meddela hur vi hanterar den specifika frågan när den har beretts i det departement som är ansvarigt.

Utskottets ställningstagande

Människors möjlighet att välja sin vård och omsorg är grundläggande liksom en solidarisk finansiering av vården och omsorgen. Vårdvalet inom primärvården har inneburit en stor och positiv förändring när det gäller såväl tillgängligheten för patienterna som kvalitetsarbetet. Även möjligheten till lika villkor för alla utförare har förbättrats. För att ytterligare höja kvaliteten, säkerställa jämlik vård efter behov och fortsätta att öka tillgängligheten anser vi att utvecklingsarbetet bör få fortsätta och att kravet på vårdvalssystem i primärvården inte ska upphävas. Att regeringen i skrivelsen om återkallelse av propositionen 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården nämnt att den avser att återkomma med de förslag som den fortsatta bered-

ningen kan ge anledning till är en omständighet som skapar betydande osäkerhet bland patienter och vårdgivare i primärvården. Av det interpellationssvar som lämnades av statsrådet Ardalan Shekarabi den 20 januari 2014 framgår att regeringen fortsätter att bereda frågan. Utskottet föreslår därför att riksdagen riktar ett tillkännagivande till regeringen om att avsluta beredningen av frågan om att upphäva kravet på vårdvalssystem i primärvården och att inte återkomma till riksdagen med ett sådant lagförslag. Därmed tillstyrker utskottet motion 2014/15:3012 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP) samt tillstyrker delvis motionerna 2014/15:1517 av Åsa Coenraads (M), 2014/15:1770 av Jessica Rosencrantz (M) och 2014/15:2454 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP) yrkande 28.

Reservation

Vårdvalssystem i primärvården (S, MP, V)

av Veronica Palm (S), Lennart Axelsson (S), Catharina Bråkenhielm (S), Mikael Dahlgvist (S), Jan Lindholm (MP), Kristina Nilsson (S), Karin Rågsjö (V) och Hans Hoff (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:3012 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP),

2014/15:1517 av Åsa Coenraads (M),

2014/15:1770 av Jessica Rosencrantz (M) och

2014/15:2454 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP) yrkande 28.

Ställningstagande

Regeringen har återkallat proposition 2014/15:15 Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården och förklarat att man senare återkommer med de förslag som den fortsatta beredningen kan ge anledning till. I propositionen föreslogs att landstingen inte längre ska vara skyldiga att ha vårdvalssystem inom primärvården. Vi delar den uppfattningen, och anser att det med hänsyn till de regionala skillnaderna bör vara möjligt för landstingen att utifrån behov själva styra hur de vill organisera primärvården. Det är en fråga om att ställa sig bakom det kommunala självstyret. Vi vill i detta sammanhang även påminna om Riksrevisionens granskning av vårdvalet inom primärvården (RiR 2014:22). Rapporten visar att reformerna har gett förbättrade kontaktmöjligheter med vården och fler vårdcentraler men visar också att vårdvalet har gjort det svårare att uppfylla vårdens principer om likvärdig vård för alla och om att de svårast sjuka ska prioriteras. Det är främst patienter med mindre vårdbehov och högre socioekonomisk status som har gynnats av vårdvalet. Vi anser att riksdagen bör avvakta resultatet av regeringens fortsatta beredning av frågan och avstyrker därför samtliga motioner.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motion väckt med anledning av skrivelse 2014/15:28

2014/15:3012 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ej återkomma till riksdagen med förslag på ändringar av HSL § 5, lydelse enligt SFS 2014:822.

Motioner från allmänna motionstiden 2014/15

2014/15:1517 av Åsa Coenraads (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att värna valfriheten och behålla lagen om valfrihet.

2014/15:1770 av Jessica Rosencrantz (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att behålla lagen om valfrihetssystem (LOV).

2014/15:2454 av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, FP):

28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att vårdvalet i primärvården ska vara kvar i sin nuvarande form.